

0-1b1

17

1b

Dinolwane.*Folktales of the Mfathla Ndebele.*

1

Go thwe e kile ya re e le monna a bo a nyetse basadi ba babedi.

Monna yoo a lwala a swa a tlogela mosadi yo mongwe a na le ngwana wa mosimanyana, wa bobedi le yena a na le mosimanyana.

Basimane ba ba ne ba disa motlhape wa dinku kwa sekgweng, fa ba tla gae ba di tlogele kwa nageng ka metlha. Ka matsatsi a otlhe fa ba ya madisong ba ne ba a ja pele. Ka tsatsi le lengwe ba ya ba sa ja, e rile fa ba fitlha ko dinkung yo mogolo a roma yo monnye go ya tsaya dijo. Yo monnye a ya a fitlha a tsaya dijô, fa a ntse a boya a lemoga seriti sa gagwe se bapile le yena. Ke gona a thoma go ja, mme e re fa a ja a nne a kononella seriti a re tsa le wena, o jê nkgonne.

2

Mosimane fa a bona seriti o ne a re ke mogologwe o na le yena, a ba a fetsa dijô a ntse a ira jalo. Fa a fitlha ka dinkung a gakgamala fa a fitlhela nkgonne wa gagwe koo. E rile fa mogologwe a re dijo di kae, a re, ga ke re o tsaalle o ntse o ja o na le nna! Ke fa mogologw a kwata a ne, sala le dinku tse o di bolayê o di kgoboketse di se ke tsa timela. Yo monnye a re ka pelong, kana go thwilwe ke bolaye dinku ke di kgobokanyê. Ke gona a phutha mafaika a di bolaya tso tsotlhe a ba a di kgobokanya seolo. Janong fa mogologwe a fitlha a fitlhela mosimane a bolaila dinku tso tsotlhe. Fa a botsa a re ke eng fa a bolaila dinku, mosimane a re, o nthelle wa re ke di bolayê ke di kgoboketse. Tsa fela ditaba. Mantsiboya fa ba fitlha gae ba se ke ba bolela gore dinku di sule.

3

Ka moso fa ba ya nageng mosimane a tsaya thipa a fitlha a buwa letlalo la nku a le tsaya. Ka mosô o mongwe mosimanyana a tsaya letlalo leo a yo le rekisa maseleng a manê. Ka maseleng a manê a reka potsane, potsane ya gola kapele a e rekisa a gumana lesomê, ka lesomê a reka potsane tse pedi tsa gola ka bonako a di rekisa a gumana masome a mabedi a maseleng, ka masomê a mabedi a reka potsane tse nnê, potsane tse nnê tsa gola ka bonako a di rekisa namane.

Namane ya gola ka bonakwana a e rekisa lesome la diponto, ka

lesome la diponto a reka namane tse nnê tsa gola ka nakwana, a di rekisa a gumana masome a mane a dipontô, ka masomê a mane a diponto a reka kariki le pere tse pedi a nama a di golela a ya gae. Ga a fitlha gae mogologwe a mmotse a re, o gumane kae pe e tse pedi le 4 kariki? Mosimanyana a re, ke di rekile ka letlalo lela la nku. Ke gona mogologwe a tloga a yo buwa letlalo la nku a le tsaya a sianna ka benkeleng. Fa a fitlha a re, ke rekisa letlalo la nku pere tse pedi le kariki. Yo monnye o na a sa mo akanyetsa gore o ile a rekisa jang. Janong o bona makgowa a sa mo lakalle a nama a boela morago. Fa a fitlha go monnagwe a mmolêlla gore makgowa ga a mo lakalela, monnagwe a re ke gore ga wa rekisa ka tlhaloganyô.

Janong ke gona mmagwe mosimane yo monnye wa kariki a aswa. Fa a bona gore mmagwe o sule a loga mano a bitsa nkgonne wa gagwe a re, tla o nthuse go pagamisa mme mo sekariking. Ba thusanya ba mo pagamisa, janong mosimanyana a mo rwesa fa tlhogong kapi e thibang 5 matlho. Ke gona a tsaya mae a a lôka ka serotwaneng a ya benkeleng. Fa a fitlha benkeleng a emisa kariki a tshwarisa mmagwe ya suleng ser-twana sa mae. Jaana Lejuda la lebenkele la tswa la ya mo kariki- ng la re, Hei mma o rekisa mae ago boae? Lejuda la botsa gape ga nna ga re tu. Ke gona Lejuda le tlalwa ke pelo la watswa mosadi yona ka letsogo. Mosadi ka ga a ne a sule a name a kotoge a we mo gatshe. Fa mosadi a wela gatshe, mosimane a re, Joo ga a bolaya-bolaya mme! Lejuda fa le mo atanela le gumana a sule go le jalo. Ke ga mosimane a sianna mmusong, mmuso wa tshwara Lejuda. Morena a botsisa gore go irweng ka Lejuda, mosimane a re o batla fa a ka mo fa makgolo a mabedi a madi. Lejuda la nama la ntsha madi a kalo mosimane a loka sekariking a boela gae. Fa a fitlha mogologwe 6 a mmotsisa a re, "O gumane kae madi a mantsi-ntsi a"? A re, ke rekisitse mmê ya suleng, le wêna bolaya mmago o tla gumana madi a kana. A re ruri! E monnye a re eye.

Ke gona yo mogolo a tsaya molamu a fitlhela mmagwe a sila motsoko. A nna a ipuisa-puisa, e rile fa mmagwe a inama a mo ratha tlhogo ka molamu, a ba a mo rathelela. Janong a tloga a ya go monnagwe a adima kariki a mo rwala a ya benkeleng. Fa a goroga

benkeleng a fologa kariki a tihaba mokgosi a re, "Ke tlile go rekisa mme ya suleng makgolo a mabedi a madi".

7 Majuda a mo tshaga, fa a boela gae a bo a lla a re, ka jeno gona ke yo go mmolaya mosimane yola. Erile a fitlha a mo tshwara a mo loka kgetseng a re, kajeno ke yo go latlhela ka nokeng. Erile fa ba lebile noka yo monnye a re, "Iketle nkgonne, fa o ka ntatlhela o sa baya kota mo godimo nka phapha ka se ka ka swa". Ke gona yo mogolo a yo batla kota ko kgakajana, fa a sa ile yo monnyane a sala a kgaola a ba a tswa ka teng. Janong ka fa kgetseng a kabela motlhaba le ka bojang a bofa kgetse a ya le naga. Fa nkgonne wa gabo e fitlha a nama a kgarametsa kgetse, a ba a sikarolla legong le lona a le sitlhametsa ka nokeng. Janong a nama a tsena ka sekgwa a re ke mmolaile mosimane yola.

8 Janong ga feta nakwana, ka tsatsi le lengwe mosimanyana yola o bona a tswela a kganna motlhape wa dinku. Yo mogolo a makala ka gore o itse fa mosimanyana a mmolaile kwa nokeng. A bótša a re, "O tswa go gumana kae dinku tse ntsi tseo"? Mosimanyana a re, "Ke di gumane ka bodibeng, le gona ke gore o ne o batlile legong le le seng bokete, fa e ka bo o ne o batlile le le ima nka bo ke ile ko tlase ko nkung tse ntsi".

Mogologwe a nama a re, "Tsamaya o tlise kgetse o be o batle legong le le boima ke tle ke yo go tsaya nku tse ntsi kwa tlase". Mosimanyana a name a tlise kgetse a loke mmogolle wa gagwe ka teng a e kgarameletse ka bodibeng, a se ke a tlhwa a re ke batla kota. Mogologwe a name a noélé a kgamiwe ke metsi a swé.

9 Erile ya bo go le mosadi mongwe a leta tshimo ya mabele mo tlase ga thabana. Mosadi yo a na le ngwana go thwe Sekgatlhwe a mo bopulela ngwana. Ka metlha fa mosadi a le mo tshimong Sekgatlhwe o ya le ngwana ko thabaneng, e re fa e le nako ya go ya gae mosadi a bitse a re, Sekgatlhwe thabeng tia ngwana re ye gae, Sekgatlhwe thabeng. Ka tsatsi le lengwe Sekgatlhwe a bolaya ngwana ko thabeng a fologa thaba a fitlha a adima pitsa le thipa fa mosading. Mosadi a re, "O yo irang ka pitsa?" Sekgatlhwe a re, ke yo apaya nama ya ditlho lo." Mosadi a re, ngwana yena o kae? Mosetsana a re, e mo robaditse ko thabaneng. Ke fa Sekgatlhwe a tsaya pitsa le thipa le molelo a fitlha a segelela ngwanyana a mo apaya a mo ira seswaa se se ntle, a se ntsha marapo a a epela mosima.

10 Sekgatlhwe fa a bona gore janong seswaa se budile pila a rwala pitsi a yo ja le mosadi ya ko tshimong. Ga sa na go fetsa go ja Sekgatlhwe a boela thabaneng. Erile fa meriti e boile mosadi ko masimong a bitse a re, Sekgatlhwe thabeng, Sekgatlhwe tia ngwana re ye gae Sekgatlhwe thabeng. Sekgatlhwe a fetola a re, Mosadi molemi; mosadi molemi, ngwana re mo jele botlhe mosadi molemi. Mosadi a baya tsebe a bitse gape Sekgatlhwe thabeng, Sekgatlhwe ti'a ngwana re ye gae Sekgatlhwe thabeng. Sekgatlhwe a mo fetola gape a re, mosadi molemi, mosadi molemi, ngwana re mo jele botlhe mosadi molemi.

11 Mosadi fa a k utlwa jalo a raroga ka lebelo a re le ngwanyana a re le ngwananyana, a ba a tshwara Sekgatlhwe a mo tllhaba ka thipa a mo bolaya. Ga mosadi a re ke ya tsamaya lehodi la tla la nwa madi a Sekgatlhwe, mosadi a nama a retologa a leleka lehodi. Lehodi la tla la nna fa setlhareng sa moduba o okameng mogobe. Ke fa mosadi a sianna gae a fitlha a tsaya selepe. Fa a fitlha a re ke rema moduba, selêpê sa wela ka teng ga mogobe. Ke gona mosadi a batla kota e telele a nna a lêka metsing a gwerebetlha. Ga a ntse a gwerebetlha mogobe ga tla monna fa go yena a mo butsisa, a re, o gwerebetlhelang metsi awo? Mosadi a re, "Ke gwerebetlha metsi a metsi a wetse selepe, selepe ke rema moduba, moduba ke ntse lehodi, lehodi ke nwele madi a Sekgatlhwe, Sekgatlhwe o mpolaetse ngwana.

12 Mosadi a name a lese go tsokobera mogobe a l̄l̄l̄k̄ē monna yo. Ga a ntse a lelekile monna a bonwa ke bana, ba re, "O lelekisetsang monna yo"? Mosadi a re, "Ke lelekisa monna yo, monna yo o mphitlhetse ke tsokobera metsi, metsi a wetse sel̄p̄ē, sel̄p̄ē ke r̄ēma moduba, moduba ke ntse lehodi lehodi ke nwele madi a Sekgatlhwe, Sekgatlhwe o mpolaetse ngwana".

Mosadi a tlogele monna yola a leleke bana, fa a ntse a ba beile dinao a bonwe ke mosadi, mosadi a mmotsise a re, o lelekelang bana bao? Mosadi a re, ke leleka bana ba, bana ba ba mphitlhetse ke tibisa monna, monna o nkgumane ke tsokobera metsi, metsi a wetse sel̄p̄ē, sel̄p̄ē ke r̄ēma moduba, moduba ke ntse lehodi, lehodi ke nwele madi a Sekgatlhwe, Sekgatlhwe o mpolaetse ngwana.

13 Mosadi a tlogele bana, janong a tibise mosadi yo, fa a ntse a tibisa mosadi a bonwa ke Lekgowa, Lekgowa la mmotsa la re o tibise-tsang mosadi yoo. Mosadi a re, ke tibisa mosadi yo, mosadi o mphitlhela ke tibisa bana, bana ba mphitlhela ke leleka monna, monna o nkgumane ke tsokobera metsi, metsi a wetse sel̄p̄ē, sel̄p̄ē ke r̄ēma moduba, moduba ke ntse lehodi, lehodi ke nwele madi a Sekgatlhwe, Sekgatlhwe o mpolaetse ngwana.

Mosadi a name a kgeloge mosadi yoo, janong a kwidikwitse lekgowa fa a ntse a kwidikwitse lekgowa a bonwē ke lephodisa, fa le mmotsisa gore molato ke eng. A le bee dinao. Mosadi go thwe o bile a bolawa ke lona lesianō.

14 Erile ya re e le monna a raya mosadi wa gagwe a re, tsamaya o nkgela metsi a sa lleng kwididi kapa segwagwana. Mosadi a namē a tsee nkgwana a tsamaē. Mosadi a fitlha mo mogobeng a re, Monna wame o nthomile go mo gela metsi a sa lleng kwididi kapa segwagwana, segwagwana sa re, waa-waa-waa! Mosadi a feta a tsamaya a fitlha fa mogobyaneng a ema a re, Monna wame o nthomile go mo gela metsi a sa lleng segwagwana a sa lleng kwididi. Rantsape a re, Nce-nce-ncenqwaee! Mosadi a feta. Janon mosadi mafeleletsong a fitlha mo sedibeng sa metsi a ma ntle a ma swaana, a fitlha a re, monna wame o nthomile go mo gela metsi a sa lleng kwididi, a sa lleng

15 segwagwana, ga re tu. Mosadi a boelela a re ka re monna wa me o nthomile go mo gela metsi a sa lleng segwagwana a sa lleng kwididi, ga nna ga re tu. Mosadi a atamela gaufi a bona fela marogo a dibatana a gelela nkgwana ya tlala Janong a re ke ya nwa a utlwa metsi a le monate-nate a re tswae, a nama a nwa metsi a otlhe ka fa sedibeng a ba a ngeletsa le a nkgwana.

Janong mpa ya mosadi ya mo palela go ema. Ke fa mosadi a ipitiko llela fa moriting wa monatō mabapi le sediba a wa ka mokgonkgotshane. Erile fa meriti e boya diphologolo tsa tla go batla metsi ka nngwe ka nngwe. Ga tlhaga mmutlō pele, a tlhaga a ntse a re tsêlê-tsêlê-tsêlê, a fitlha a thibella fa sedibeng a re thibellō. A re, ke mang ya ntseng
 16 sedibeng sa dikgolo di tlhaa di kitima meriri e makwa. Mosadi a re, ke nna mm'athavana-thabana ke ite ke êta mepitō mepakō ya pala selemō, mepakō ya pala selemō. Mosapejane ga tla tshwene. Tshwene fa e fitlha le yona ya re, ke mang ya ntseng sedibeng sa dikgolo di tlhaa di kitima meriri e makwa. Mosadi a re, ke nna mm'athabana-thabana, ke ite ke êta mepitō mepakō ya pala selemō, mepakō ya pala selemō. Janong ga tlhava nkwe ya fitlha ya re, ke mang ya ntseng sedibeng sa dikgolo di tlhaa di kitima meriri e makwa. Mosadi a re, ke nna mm'athabana-thabana ke ite ke êta mepitō mepakō ya pala selemo, mepako ya pala selemo. Janong ga tswela tlou, ya fi-
 17 tlha ya re, ke mang ya ntseng sedibeng sa dikgolo di tlhaa di kitima meriri e makwa. Mosadi a re, ke nna mm'athabana-thabana ke ite ke êta mepitō mepako ya pala selemo mepako ya pala selemo!

Mafelelong a diphologolo ga tlha'a tau e ntse e ronta. Ga e fitlha ya re ka kodu, ke mang ya ntseng sedibeng sa dikgolo di tlha'a di kitima meriri e makwa? Mosadi a lla a re, ke nna mm'athabana-thabana ke ite ke êta mepitō mepako ya pala selemo, mepako ya pala selemo. Erile ga mosadi a re o feleletsa gore selemo, tau ya mo phunya mpa ka lenaka, metsi a otlhe a ba a êlêlêla ka sedibeng gape. Diphologolo tso tsotlhe tsa nwa tsa ithamaêla.

18 Fa tau e phunya mosadi mpa fa go tswa metsi, ga tswa le mosinyana, a nama a roka mpa ya mmagwe ka bonako, mmagwê a fola, le

yena mosimane a gola ka penyane a tsaya mantawe a aga diphagamêla.
 Mmagwê a yo nna ko phagameleng ya ko godimo.

Mosimane a nama a thula marumo le dilepe a nnela mo tlasenyana.
 Ka moso fa diphologolo di tla go nwa a bo a setse a godile. Ga
 fitlha mmutlê ka pele, mosimane a fologa a tihabeletsa a re, Seja-mmê
 se yetla, seja-mme se yetla ka rrê ke tla se bôna, ka rrê ke tla se bona
 ka rre^ ke tla se bôna. Mmutle a re, ga ke ya ja ja mmago,
 mmago o jelwe ke semarabana, semarabana se maima awa tshentsha, wa tshe!
 Janong ga fitlha tshwene o rile a e bôna a tihabella a re, seja-mme
 se yetla, seja-mme se yetla ka rrê ke tla se bôna, ka rrê ke tla se
 19 bôna. Tshwene ya re, ga kea ja-ja mmago, mmago o jelwe ke semarabana,
 semarabana se maima, awa tshentsha awa tshe. Morago ga tshwene ga
 tswela nkwe, e rile fa mosimane, a bona nkwe a tihabelela a re,
 seja-mme se yetla, seja-mme se yetla ka rrê ke tla se bona, ka rrê
 ke se bona.. Tshwene ya re, ga ke ya ja-ja mmago, mmago o jelwe
 ke semarabana, semarabana se maima awa tshentsha awa tshe. Janong ga
 tlhaga tlou, erile fa mosimane a bona tlou a tihabêlla a re, seja-mme
 se yetla ka rrê ke tla se bona, ka rrê ke se bona. Tlou ya re,
 ga ke ya ja ja mmago, mmago o jelwe ke semarabana, semarabana se
 maima awa tshentsha awa tshe.

20 Mafelelong ga tsona ga fitlha tau, erile fa a bona tau a tswa
 ka marumo a tila, a baa phepa a re, seja-mme se yetla, seja-mme se yetla
 ka rrê ke tla se bona, ka rrê ke tla se bona. Tau ya re ka kodu,
 ga ke ya ja ja mmago mmago o jelwe ke semarabana, semarabana se maima a
 awa tshe. Janong mosimane a e tlolela ka lerumo a e bolaya. Janong
 ba nama ba ga metsi ba ya ko gae. Nolwane e fedile jaanong.

END S 552